

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

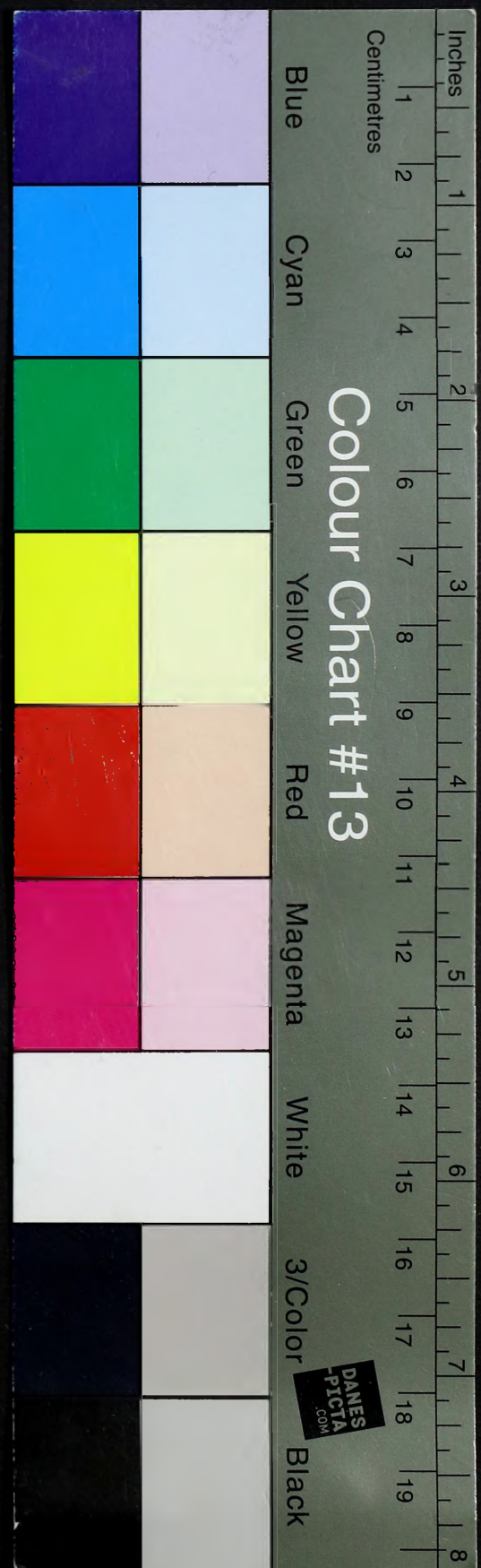
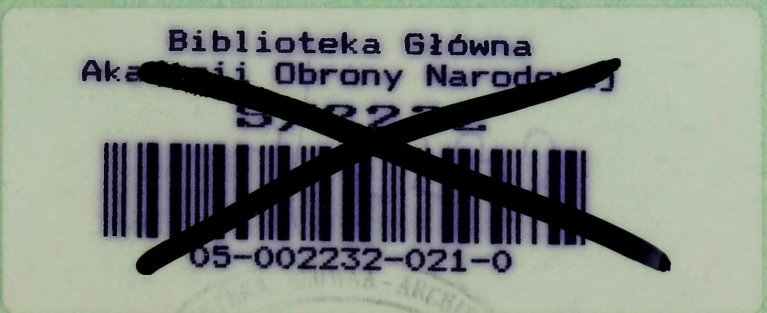
WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY

AON wewn. 4568/93

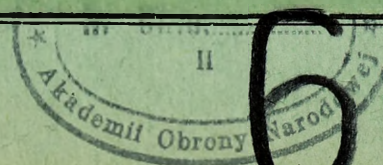
Ppłk Julian BUŁAWA

WYBRANE PROBLEMY GEOGRAFII LUDNOŚCI POLSKI

~~21~~

WARSZAWA

60490

1993

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY

AON wewn. 4568/93

Ppłk Julian BUŁAWA

WYBRANE PROBLEMY GEOGRAFII LUDNOŚCI POLSKI

~~5/2232~~

WARSZAWA 1993

Zalecam niniejszy skrypt do wykorzystania w procesie dydak-
tycznym Akademii Obrony Narodowej. Zawiera on charakterystykę
i ocenę wybranych problemów ludności Polski.

KOMENDANT
WYDZIAŁU STRATEGICZNO-OBRONNEGO
gen. bryg. BAŁCEROWICZ

X

X

X

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
1. LICZBA LUDNOŚCI, JEJ ROZMIESZCZENIE I STRUKTURA	6
2. MNIEJSZOŚCI NARODOWE	17
3. MIGRACJE LUDNOŚCI	26
4. SIEĆ OSADNICZA	28

WSTĘP

Skrypt pt. "Wybrane problemy geografii ludności Polski" przeznaczony jest jako literatura podstawowa dla studentów AON do studiowania zagadnień demograficznych oraz jako materiał pomocniczy dla kadry dydaktycznej.

W opracowaniu została przedstawiona problematyka geografii ludności Polski z uwzględnieniem potrzeb i poglądów wojskowych na znaczenie tych zjawisk dla obronności państwa. W tym celu określony został potencjał ludnościowy Polski, a także poszczególnych okręgów wojskowych.

Potencjał ludnościowy i ukształtowany system osadniczy mają bardzo istotny wpływ na obronność państwa. Od liczby ludności, /struktury/ jej poziomu wykształcenia oraz postaw społeczno-politycznych i warunków zdrowotnych zależą bowiem nie tylko możliwości mobilizacyjne lecz także rozwój społeczno-gospodarczy kraju. Duże znaczenie w tym względzie ma także rozmieszczenie ludności na terytorium państwa. Natomiast w istniejącej makrostrukturze funkcjonalno-przestrzennej Polski najistotniejszą rolę spełnia układ osadniczy, gdyż koncentruje się tu gross działalności ludzkiej. Od jego odporności zarówno w kategoriach fizycznych jak i przestrzennych zależy możliwość funkcjonowania państwa w wypadku wojny. Ponadto jednostki osadnicze o trwałej zabudowie sprzyjają tworzeniu umocnionych rejonów oporu i tym samym ułatwiają organizowanie skuteczniejszej obrony. Dlatego właśnie ludność i osadnictwo są przedmiotem szczególnych zainteresowań studiów operacyjnych realizowanych od wielu lat w siłach zbrojnych.

1. Liczba ludności, jej rozmieszczenie i struktura

Liczba ludności Polski wynosi 38,4 mln osób /30.06.1992/, co stawia nasz kraj na ósmym miejscu w Europie. Spośród jej sąsiadów większą liczbę ludności posiadają: Rosja /150 mln/, Niemcy /80 mln/ i Ukraina /53 mln/. Stosunek liczby ludności tych państw do ludności naszego kraju wynosi w odniesieniu do Rosji 4:1, Niemiec 2:1 i Ukrainy 1,4:1. Jest więc on dla Polski niekorzystny.

Przyrost naturalny, czyli różnica między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów, jest dodatni i wynosi 3,7%. /w miastach 2,4%, na wsi 5,8/.¹ Według prognoz liczba ludności w Polsce na przełomie XX i XXI wieku osiągnie 40 mln osób i wzrastać będzie do 2011 roku. Po tym okresie przyrost naturalny będzie ujemny. Oznacza to, że ludność naszego kraju będzie się zmniejszać i w roku 2030 osiągnie prawdopodobnie liczbę 39 mln.

Przestrzenny rozkład przyrostu naturalnego jest bardzo zróżnicowany. Największy występuje w województwach południowo-wschodnich i północno-wschodnich; gdzie jest on dwukrotnie większy od średniego krajowego, np. w woj. nowosądeckim 9%, suwalskim 8,7%. Natomiast w niektórych województwach przyrost ten jest ujemny i przykładowo w łódzkim wynosi 4,3% a warszawskim - 2,1%. Niski przyrost naturalny występuje także w województwach: wałbrzyskim i katowickim /po 1,7%/ oraz częstochowskim /1,8%/.

Przyrost naturalny ludności uwarunkowany jest wieloma czynnikami. Należą do nich między innymi: sytuacja społeczno-ekonomiczna i polityczna kraju lub regionu, w tym także stan zagrożenia ekologicznego. W naszym kraju wystąpiły ostatnio niebezpieczne zjawiska wpływające hamująco na przyrost naturalny. Są to wzrost śmiertelności zarówno noworodków, jak i osób starszych /przeciętna

długość życia w Polsce jest średnio niższa o około 10 lat od państw o wysokim poziomie rozwoju społeczno-ekonomicznego/ oraz pogorszenie się stanu zdrowotnego społeczeństwa. Czynniki te mogą spowodować w przyszłości obniżenie przyrostu naturalnego w wyniku czego liczba ludności w Polsce nie osiągnie prognozowanej wielkości. Z obronnego punktu widzenia jest to zjawisko niekorzystne, gdyż powiększy się różnica w potencjale ludnościowym naszego kraju względem takich państw sąsiednich jak Rosja, Niemcy i Ukraina. Przewidywane zmiany w stanie i strukturze ludności według wieku w latach 1990-2020 przedstawia tabela 1.

Rozmieszczenie ludności w Polsce jest nierównomierne. Różnice w gęstości zaludnienia pomiędzy województwami wahają się od 52 osób/km² w łomżyńskim do ponad 600 osób/km² w warszawskim i katowickim. Średnia gęstość zaludnienia kraju wynosi 123 osób/km², ale w niektórych województwach gęstość ta jest mniejsza o połowę, zaś w innych większa nawet pięciokrotnie.

Strefa gęstego zasiedlenia ciągnie się wzdłuż podnóża pasm górskich Sudetów i Karpat oraz na obszarze położonym w łuku Wisły, między Kotliną Oświęcimską a doliną Noteci. Znajduje się tu wyraźny rdzeń zaludnienia Polski. Takie rozmieszczenie ludności jest bardzo korzystne z punktu widzenia obrony kraju, gdyż rdzeń zaludnienia znajduje się w pobliżu środka geometrycznego obszaru państwa.

Nierównomierne rozmieszczenie ludności na obszarze kraju charakteryzuje gęstość zaludnienia przedstawiona w tabeli 2. i na rys.

1. Wynika z nich, że największy udział w ogólnej liczbie ludności

większą liczbę ludności posiadają: Rosja /150 mln/, Niemcy /80 mln/ i Ukraina /53 mln/. Stosunek liczby ludności tych państw do ludności naszego kraju wynosi w odniesieniu do Rosji 4:1, Niemiec 2:1 i Ukrainy 1,4:1. Jest więc on dla Polski niekorzystny.

Przyrost naturalny, czyli różnica między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów, jest dodatni i wynosi 3,7%. /w miastach 2,4%, na wsi 5,8%. Według prognoz liczba ludności w Polsce na przełomie XX i XXI wieku osiągnie 40 mln osób i wzrastać będzie do 2011 roku. Po tym okresie przyrost naturalny będzie ujemny. Oznacza to, że ludność naszego kraju będzie się zmniejszać i w roku 2030 osiągnie prawdopodobnie liczbę 39 mln.

Przestrzenny rozkład przyrostu naturalnego jest bardzo zróżnicowany. Największy występuje w województwach południowo-wschodnich i północno-wschodnich; gdzie jest on dwukrotnie większy od średniego krajowego, np. w woj. nowosądeckim 9%, suwalskim 8,7%. Natomiast w niektórych województwach przyrost ten jest ujemny i przykładowo w łódzkim wynosi -4,3%, a warszawskim -2,1%. Niski przyrost naturalny występuje także w województwach: wałbrzyskim i katowickim /po 1,7%/ oraz częstochowskim /1,8%/.

Przyrost naturalny ludności uwarunkowany jest wieloma czynnikami. Należą do nich między innymi: sytuacja społeczno-ekonomiczna i polityczna kraju lub regionu, w tym także stan zagrożenia ekologicznego. W naszym kraju wystąpiły ostatnio niebezpieczne zjawiska wpływające hamująco na przyrost naturalny. Są to wzrost śmiertelności zarówno noworodków, jak i osób starszych /przeciętna

Przewidywane zmiany w stanie i strukturze ludności według wieku
w latach 1990-2020

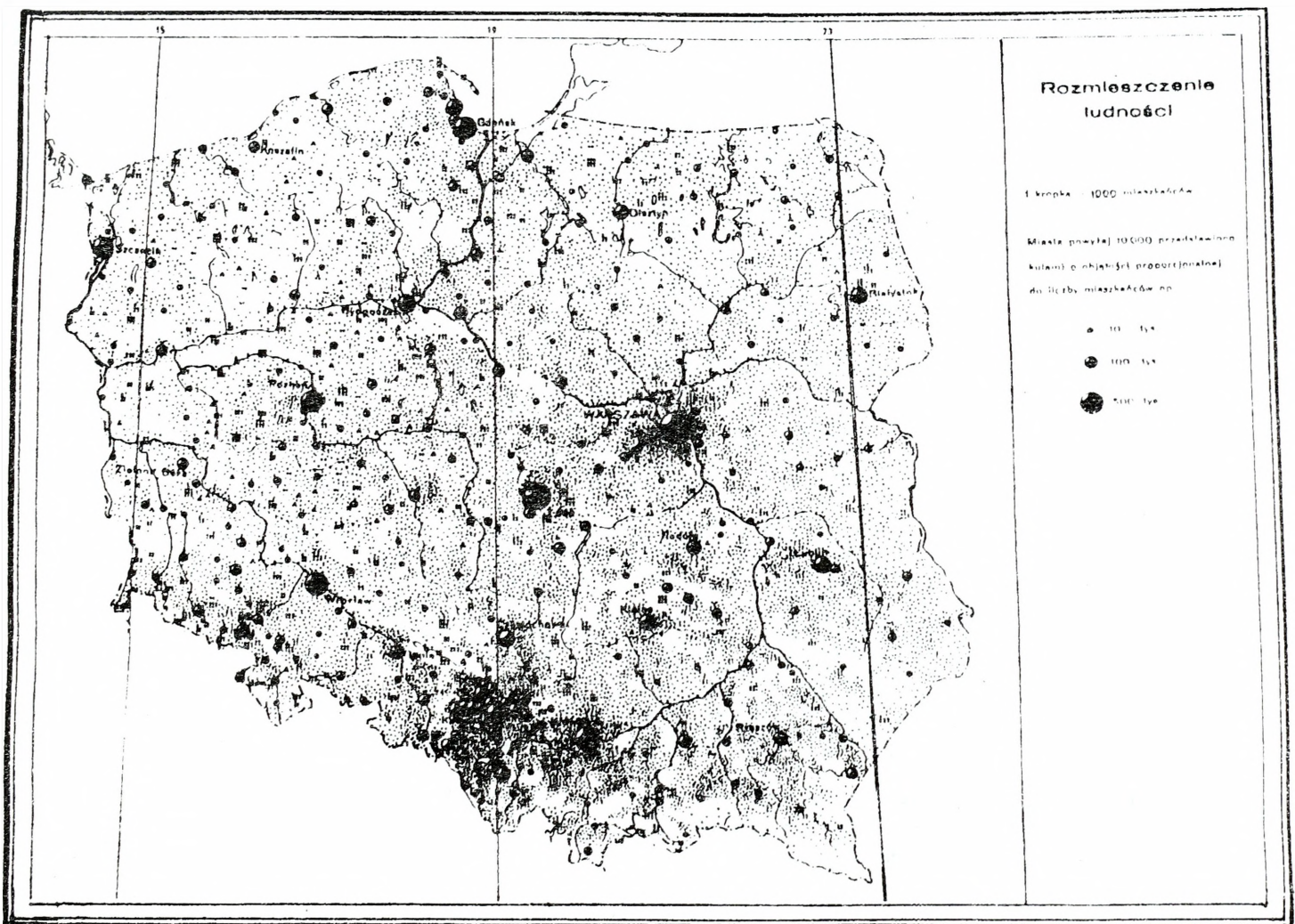
Wyszczególnienie	Liczba ludności w latach							Przyrost ludności w latach 1990-2020
	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	
w tysiącach osób								
Wariant I								
Ludność ogółem	38356	39103	39818	40467	40920	41135	41164	2808
z tego w wieku:								
0-17 lat	11411	11122	10613	10261	10244	10189	9947	-1464
18-59/64 lata	22085	22754	23713	24745	24977	24522	24070	1985
60/65 lat i więcej	4860	5227	5492	5461	5699	6424	7147	2287
Wariant II								
Ludność ogółem	38356	39132	39948	40831	41612	42180	42574	4218
z tego w wieku:								
0-17 lat	11411	11146	10736	10609	10910	11144	11117	- 294
18-59/64 lata	22085	22766	23742	24784	25025	24625	24309	2224
60/65 lat i więcej	4860	5220	5470	5438	5677	6411	7148	2288
Wariant III								
Ludność ogółem	38356	39180	40068	41015	41910	42645	43263	4907
z tego w wieku:								
0-17 lat	11411	11169	10802	10696	11012	11253	11239	- 172
18-59/64 lata	22085	22755	23732	24798	25095	24776	24551	2466
60/65 lat i więcej	4860	5256	5534	5521	5803	6616	7473	2613
Wariant IV								
Ludność ogółem	38356	39226	40163	41276	42440	43444	44343	5987
z tego w wieku:								
0-17 lat	11411	11215	10897	10956	11524	11988	12192	781
18-59/64 lata	22085	22755	23732	24799	25113	24841	24678	2593
60/65 lat i więcej	4860	5256	5534	5521	5803	6615	7473	2613

Tabela 2.

Powierzchnia i ludność w/g województw

WOJEWÓDZTWA	Powierzchnia		Ludność	
	w ha	w km ²	ogółem	na 1 km ²
P O L S K A	31268502	312685	30244503	122
Warszawskie	370702	3788	2421191	639
Białkopodlaskie	534752	5348	305809	57
Białostockie	1005464	10055	694111	69
Bielskie	370404	3704	904455	244
Bydgoskie	1034881	10349	1113469	108
Chełmskie	386629	3866	247582	64
Ciechanowskie	636180	6362	429022	67
Częstochowskie	618222	6182	776770	126
Elbląskie	610336	6103	480081	79
Gdańskie	739440	7394	1434654	194
Gorzowskie	848376	8484	501424	59
Jeleniogórskie	437850	4379	518396	118
Kaliskie	651231	6512	712201	109
Katowickie	665021	6650	3997052	601
Kieleckie	921094	9211	1127144	122
Koninские	513883	5139	470023	91
Koszalińskie	846984	8470	509673	60
Krakowskie	325410	3254	1232504	379
Krośnieńskie	570173	5702	496529	87
Legnickie	403698	4037	517050	128
Leszczyńskie	415404	4154	388276	93
Lubelskie	679204	6792	1017575	150
Łomżyńskie	668402	6684	347441	52
Łódzkie	152312	1523	1137891	747
Nowosądeckie	557647	5576	700449	126
Olsztyńskie	1232679	12327	755149	61
Opolskie	853466	8535	1019461	119
Ostrołęckie	649815	6498	398004	61
Piłskie	820539	8205	482037	59
Protickowskie	626559	6266	642760	103
Piöckie	511731	5117	517263	101
Poznańskie	815027	8151	1336971	164
Przemyskie	443650	4437	407544	92
Radomskie	729420	7294	752198	103
Rzeszowskie	439739	4397	725935	165
Siedleckie	849937	8499	652445	77
Sieradzkie	488861	4869	408500	84
Skiermiewickie	395981	3960	419980	106
Słupskie	745285	7453	415375	56
Suwalskie	1048953	10490	472240	45
Szczecińskie	998237	9982	973718	98
Tarnobrzezkie	628283	6283	600580	96
Tarnowskie	415115	4151	672246	162
Toruńskie	534833	5348	660063	123
Wałbrzyskie	416845	4168	740867	178
Wrocławskie	440238	4402	429537	98
Wrocławskie	628717	6287	1129359	180
Zamojskie	697991	6980	490401	70
Zielonogórskie	886752	8868	661098	75

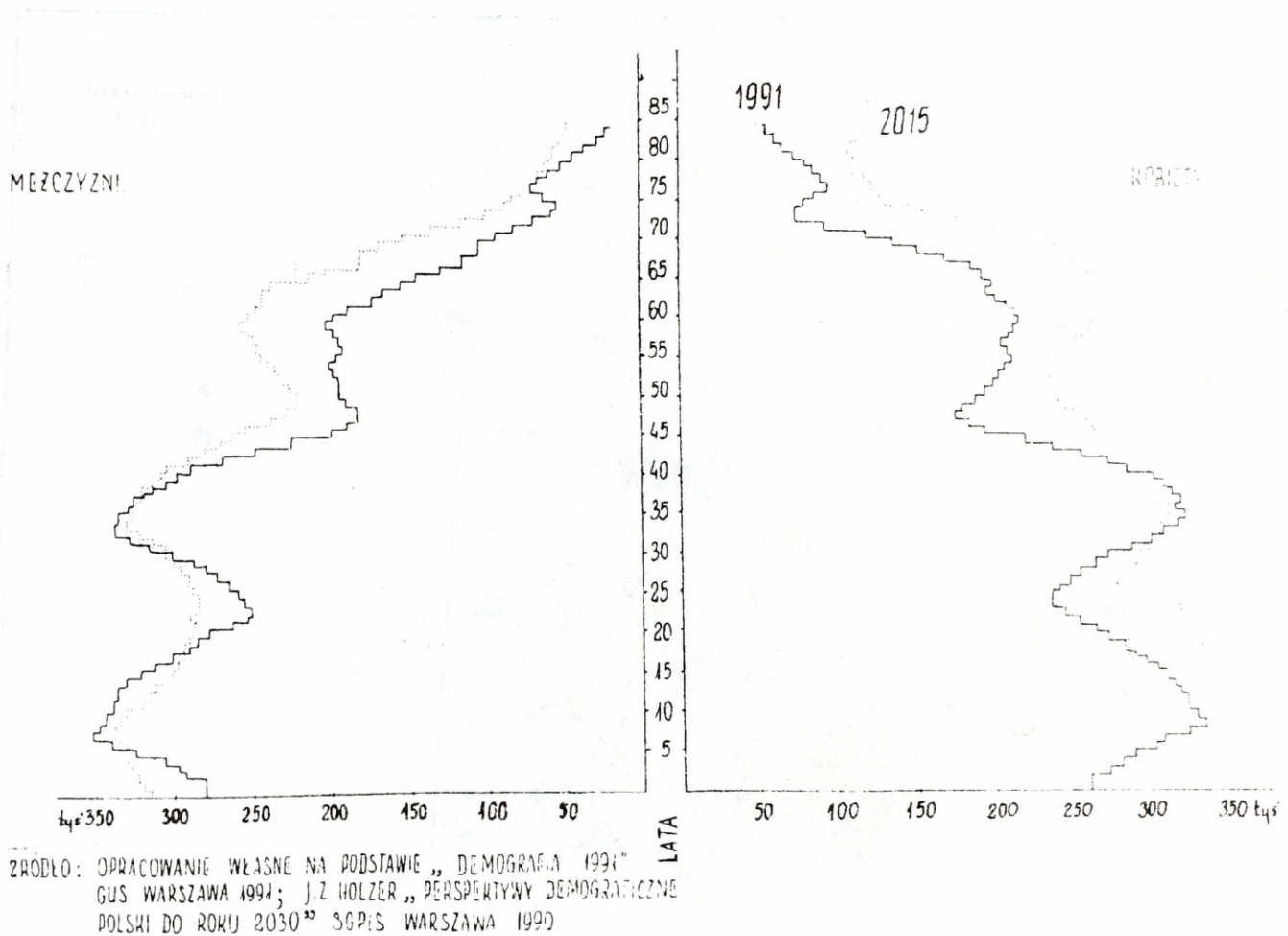
kraju mają województwa: katowickie /10,4%, stołeczne warszawskie /6,3%, gdańskie /3,8%, poznańskie /3,5%, miejskie krakowskie /3,2%, miejskie łódzkie /3,0%, wrocławskie /3,9% i kieleckie /2,9%. Najmniejszy udział w ogólnej liczbie mieszkańców kraju mają województwa: chełmskie, białkopodlaskie i łomżyńskie.

Rys. 1. Rozmieszczenie ludności.

Struktura ludności ma - jak już o tym wspomniano - istotne znaczenie dla obronności kraju, gdyż od niej zależą możliwości mobilizacyjne państwa oraz funkcjonowanie gospodarki narodowej w czasie

wojny. Duże znaczenie mają szczególnie struktura płci i wieku /rys. 2./ oraz zawodowa. Rozmieszczenie przestrzenne ludności, w tym także zależnie od płci, wieku, struktury zawodowej itp., nie jest stabilne i zmienia się wraz z upływem czasu.

Rys. 2. Ludność według płci i wieku.

Ludność według grup wieku w przekroju województw

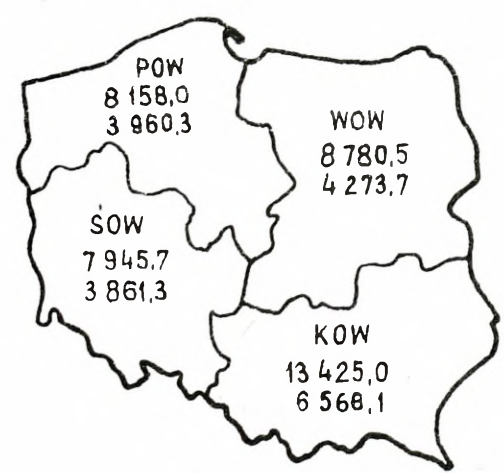
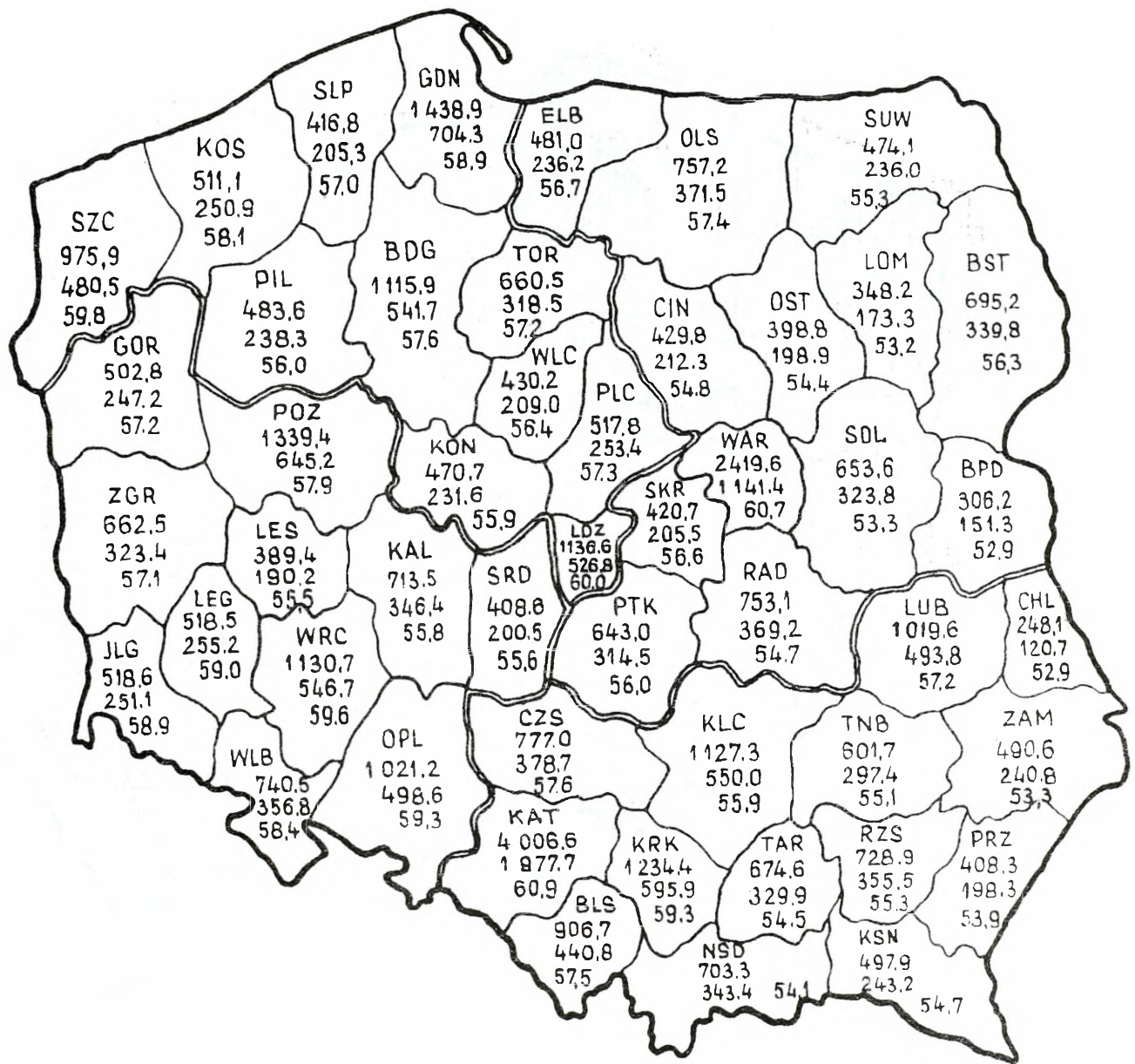
WYSZCZEGÓLNIENIE a - w liczbach bez- względnych b - w %	Ogółem	Wiek przedprodukcyjny 0-17 lat				Wiek pro- dukcyjny 18-64 lata kobiety 18-59 lat	Wiek po- produkcyjny 65 lat i więcej kobiety 60 lat i więcej
		razem	z tego				
			0-2 lata	3-6 lat	7-14 lat		
P O L S K A	11318712 100,0	1669702 14,7	2560219 22,6	5292812 46,7	1795979 15,8	4902707 43,3	377287 0,3
Warszawskie	2421594 100,0	76161 3,1	127751 5,3	283481 11,7	97138 4,0	365515 15,1	81724 3,4
Białkopodlaskie	305337 100,0	15521 5,1	22250 7,3	44078 14,4	14344 4,7	47624 15,6	74473 24,4
Białostockie	692821 100,0	30933 4,4	46497 6,7	91915 13,3	31790 4,6	390413 56,4	113136 16,3
Bielskie	900259 100,0	41881 4,6	61302 6,8	124993 13,9	43105 4,8	517437 57,5	39338 4,3
Bydgoskie	1110772 100,0	337816 30,4	49742 4,5	157496 14,2	54479 4,9	637996 57,4	216257 19,5
Chełmskie	247226 100,0	11538 4,7	17299 7,0	36216 14,7	12165 4,9	133537 54,0	173406 7,0
Ciechanowskie	428361 100,0	21356 5,0	30691 7,2	61502 14,3	20894 4,9	234842 54,8	57271 13,6
Częstochowskie	776662 100,0	216018 27,8	32084 4,1	100751 13,0	34825 4,5	447245 57,6	106227 13,8
Elbląskie	478865 100,0	158055 33,0	23188 4,8	74433 15,6	24086 5,0	271155 56,6	90342 19,0
Gdańskie	1431589 100,0	429119 30,0	64086 4,5	198397 13,9	69482 4,8	841069 58,7	99948 6,9
Gorzowskie	500666 100,0	180390 36,0	23471 4,7	75316 15,0	24968 5,0	286138 57,2	63338 12,6
Jeleniogórskie	517880 100,0	151519 29,3	21009 4,1	72529 14,0	23996 4,6	301040 58,1	61420 11,8
Kaliskie	710746 100,0	217879 30,7	33827 4,8	100322 14,1	34655 4,9	395279 55,5	40483 5,7
Katowickie	3988831 100,0	1132774 28,4	155959 3,9	537051 13,5	179114 4,5	2423307 60,8	51636 1,3
Kieleckie	1126668 100,0	332834 29,5	48525 4,3	157226 14,0	53275 4,7	629400 55,9	103346 9,2
Konińskie	469191 100,0	146444 31,2	23553 5,0	67981 14,5	22805 4,9	261463 56,1	84768 18,3
Koszalińskie	508172 100,0	161471 31,7	23553 4,6	75879 14,9	25351 5,0	295072 58,1	103346 20,4
Krakowskie	1231636 100,0	332271 27,0	48547 3,9	154581 12,6	54957 4,5	730589 59,3	85550 6,9
Krośnińskie	495011 100,0	161536 32,6	25811 5,2	73704 14,9	25221 5,1	270515 54,7	78296 15,8
Legnickie	515859 100,0	164536 31,9	22659 4,4	78730 15,3	26927 5,2	302818 58,7	96467 18,6
Leszczyńskie	386837 100,0	123539 31,9	19483 5,0	56852 14,7	18479 4,8	213811 55,3	143640 37,1
Lubelskie	1016355 100,0	297651 29,3	43362 4,3	138662 13,6	49818 4,9	581389 57,2	79806 7,8
Łomżyńskie	345705 100,0	111781 32,2	18300 5,3	50762 14,6	16074 4,6	184210 53,2	75093 21,7
Łódzkie	1139498 100,0	265260 23,3	33998 3,0	128870 11,3	46553 4,1	684870 60,1	75093 0,7
Łódzkie	1139498 100,0	265260 23,3	33998 3,0	128870 11,3	46553 4,1	684870 60,1	75093 0,7
Nowosądeckie	697875 100,0	238864 34,2	100,0	107716 15,4	55339 7,9	39552 5,7	377287 54,1
Olsztyńskie	753032 100,0	245988 32,8	100,0	115229 15,4	56862 7,4	36276 4,8	431571 57,3
Opolskie	1018610 100,0	301818 29,6	100,0	139820 13,7	70528 6,9	44060 4,3	603656 59,3
Ostrołęckie	397276 100,0	129189 32,5	100,0	59353 14,9	29676 7,5	21228 5,3	216257 54,5
Piłskie	480745 100,0	158428 33,0	100,0	73794 15,4	36164 7,5	24079 5,0	268239 55,8
Piotrkowskie	642625 100,0	190093 29,6	100,0	90181 14,0	41962 6,5	28140 4,4	359194 55,9
Piockie	518431 100,0	151187 29,3	100,0	70312 13,5	33562 6,5	22407 4,4	24886 4,8
Poznańskie	1334091 100,0	390224 29,2	100,0	182976 13,7	88712 6,7	56579 4,2	770461 57,8
Przemyskie	406771 100,0	130867 32,2	100,0	59263 14,6	30432 7,5	21248 5,2	218633 53,7
Radomskie	751126 100,0	234458 31,2	100,0	110017 14,7	52655 7,0	35587 4,7	410441 54,7
Radziszewskie	723697 100,0	232914 32,2	100,0	105664 14,5	53047 7,5	36947 5,1	400441 55,3
Siedleckie	651433 100,0	204005 31,3	100,0	93969 14,4	46727 7,2	32393 5,0	347480 53,4
Sieradzkie	408142 100,0	117989 28,9	100,0	54256 13,3	26893 6,6	18280 4,5	226815 55,6
Skarżyski	119339 100,0	120329 100,0	100,0	55756 4,6	26912 2,2	18323 1,5	237590 19,8
Stalupskie	413820 100,0	138157 33,4	100,0	63652 15,4	32268 7,8	21207 5,1	235180 56,8
Suwałskie	470623 100,0	158934 33,8	100,0	71969 15,3	37605 8,0	25688 5,4	260053 55,2
Szczecińskie	972073 100,0	287410 29,6	100,0	136704 14,4	63675 6,6	40187 4,1	581317 59,8
Tarnobrzaskie	595061 100,0	184939 31,1	100,0	85983 14,4	42059 7,0	28376 4,7	329354 55,0
Tarnowskie	670261 100,0	220177 32,8	100,0	100042 14,9	50687 7,6	35864 5,3	364534 54,4
Toruńskie	659117 100,0	205587 31,2	100,0	95438 14,5	46733 7,1	30288 4,6	375234 56,9
Wałbrzyskie	740898 100,0	211030 28,5	100,0	101235 13,7	46870 6,3	29368 4,0	433401 58,5
Włocławskie	429433 100,0	130082 30,3	100,0	60411 14,1	28915 6,7	19915 4,6	241530 56,2
Wrocławskie	1128791 100,0	311697 27,6	100,0	148713 13,2	68811 6,1	42520 3,8	673454 59,7
Zamojskie	490396 100,0	148803 30,3	100,0	69025 14,1	34307 7,0	23167 4,7	261787 53,4
Zielonogórskie	659973 100,0	208849 31,6	100,0	92207 15,0	47081 7,1	30282 4,6	376031 57,0

Dane 25 1992

W 1992 roku ludności w wieku przedprodukcyjnym było 29,3, produkcyjnym - 57,6% i poprodukcyjnym - 13,1%. Rozmieszczenie przestrzenne tych grup ludności było znacznie zróżnicowane. Przykładowo w województwie nowosądeckim ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 34%, a w łódzkim i warszawskim tylko 23%. Największy odsetek ludności w wieku produkcyjnym występował w województwach: warszawskim /61%/, katowickim i łódzkim /po 60%/, a najmniejszy w: łomżyńskim, siedleckim i zamojskim /po 53%/. Większa liczba ludności w wieku produkcyjnym występuje w województwach zachodnich a mniejsza we wschodnich /tabela 3./. Nie oznacza to jednak, że w województwach zachodnich istnieją większe możliwości mobilizacyjne niż we wschodnich. Zależą one bowiem nie tylko od procentowego wskaźnika ludności w wieku produkcyjnym, lecz także od ogólnej jej liczby.

Przestrzenne rozmieszczenie ludności w okręgach wojskowych jest także zróżnicowane. Wyróżnia się Krakowski Okręg Wojskowy, który zamieszkuje około 13 mln osób, w tym 6,5 mln mężczyzn. Młodzieży w wieku przedpoborowym, tj. w przedziale wiekowym 15-19 lat, jest tam ponad 100 tys., czyli dwukrotnie więcej niż w każdym z pozostałych okręgów wojskowych.

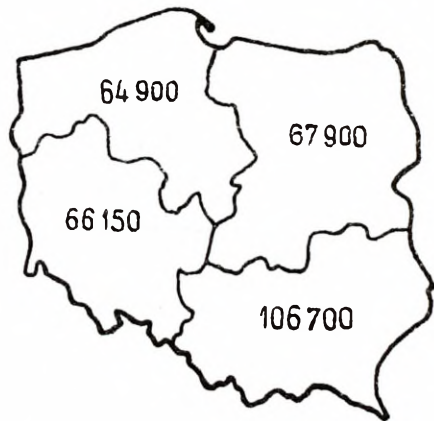
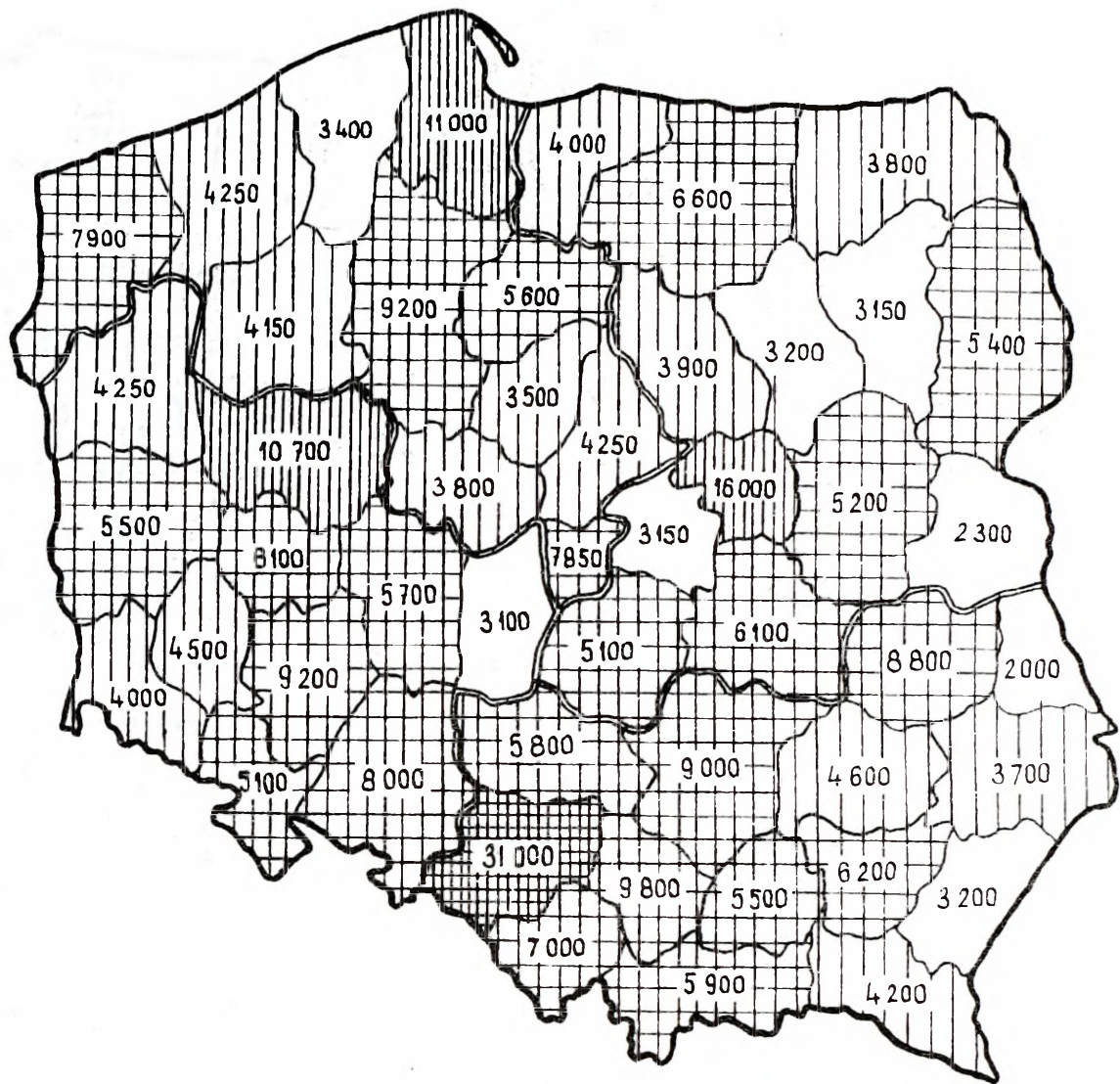
Najzasobniejszymi w młodzież przedpoborową w tym okręgu są województwa: katowickie, krakowskie i kieleckie. Do województw o najmniejszych zasobach mężczyzn w okresie najbliższych pięciu lat zaliczane są: chełmskie, przemyskie i zamojskie.

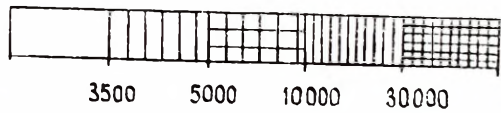
KLC - skrót nazwy województwa,
 1127,3 - ludność wg wojew. w tysiącach,
 550,0 - mężczyźni wg wojew. w tysiącach,
 55,9 - ludność w wieku produk. w procentach.

WOW - skrót nazwy okręgu wojskowego,
 8 780,5 - ludność ogółem w tysiącach,
 4 273,7 - liczba mężczyzn w tysiącach.

Rys. 3. Ludność według województw i okręgów wojskowych.

Młodzież męska w wieku przedprodukcyjnym (15-19 lat)

Rys. 4. Młodzież męska w wieku przedprodukcyjnym /średnia z lat 15-20/ według wojewodztw i okręgów wojskowych.

W okręgu warszawskim najwięcej młodzieży w wieku przedpoborowym jest w województwie warszawskim. Zasobne w tę młodzież są także: olsztyńskie, białostockie i siedleckie. Natomiast najmniejsze omawiane zasoby posiada województwo białsko-podlaskie.

Okręgi pomorski i śląski mają najmniejszą liczbę mężczyzn w wieku przedpoborowym. Jednak rozmieszczenie tej młodzieży w poszczególnych województwach jest tu bardziej równomierne (rys.

4.).

2. Mniejszości narodowe

Dokładna liczba osób innej narodowości żyjących w Polsce nie jest znana. Przyczyn braku tej wiedzy jest kilka, a jedną z nich była próba utworzenia społeczeństwa jednorodnego. Skutkiem prowadzenia takiej polityki przez wiele dziesięcioleci następował przyspieszony proces asymilacji ludności nie polskiej, osłabianie oddziaływania ich ośrodków kulturalnych, zatajanie tożsamości narodowej bądź emigracja. W ostatnich latach, po zmianach politycznych w Europie, w tym także w Polsce, rozpoczął się proces odwrotny. Obecnie grupy mniejszościowe, zamieszkujące terytorium naszego kraju, mogą być wspierane przez inne państwa w celu podtrzymywania tradycji narodowych co skłania wielu ludzi do szukania swoich korzeni i powrotu do właściwej narodowości. Dokładne ustalenie stanu liczebnego mniejszości narodowych jest więc trudne i wymaga oddzielnych studiów.

W niniejszym opracowaniu podane zostały jedynie dane szacunkowe, uzyskane na podstawie różnych materiałów źródłowych. Stan liczebny mniejszości narodowych w Polsce przedstawia tabela 4. a jej rozmieszczenie rys. 5.

Mniejszości narodowe w Polsce; za pomocą symboli literowych oznaczono występowanie mniejszości na większej powierzchni danego województwa, często w rozproszeniu. Źródło: opracowanie własne na podstawie literatury

Rysunek 5. Rozmieszczenie mniejszości narodowych

Ukraińcy rozproszeni są w 23 województwach. Najwięcej jest ich w województwach: olsztyńskim - 6,6% /koło Bartoszyce, Górowa Iławeckiego, Kętrzyna i Morąga/, elbląskim - 6,1% /koło Braniewa i Pasłęka/, słupeckim - 4,7% /koło Słupska, Sławna, Lęborka, Miastka i Człuchowa/, koszalińskim - 4,6% /koło Koszalina, Kołobrzegu, Szczecinka, Świdwina i Drawska Pomorskiego/, oraz suwalskim - 3,1% /koło Węgorzewa, Gołdapi, Bani Mazurskich. Stosunkowo duża liczba ludności ukraińskiej zamieszkuje województwa zachodnie: szczecińskie /koło: Gryfic, Golenowa, Stargardu Szczecińskiego, Łobza i Pyrzyce/, gorzowskie, zielonogórskie, legnickie, pilskie i wrocławskie, gdzie stanowią około 3% ludności danego obszaru.

W południowo-wschodniej części kraju liczba Ukraińców jest mniejsza niż na północy i zachodzie. W województwie krośnieńskim stanowią oni 2,8% ogółu ludności a w zamojskim 2,1%. W innych południowo-wschodnich województwach odsetek ten jest jeszcze mniejszy.

Białorusini skoncentrowani są głównie w województwie białostockim, a tylko niewielka ich część znajduje się w województwach suwalskim, olsztyńskim i łomżyńskim. W Białymstoku stanowią oni około 20% mieszkańców, Bielsku Podlaskim - około 40%, i Hajnówce - prawie 50%. Szacuje się, że Białorusinów jest w Polsce 250-300 tys. Małe grupy Białorusinów mieszkają ponadto w Augustowie, Elblągu, Gdańsku, Koszalinie i Warszawie.

Niemcy mieszkają przede wszystkim na Śląsku /około 85%/, a także Pomorzu oraz w Warmii i na Mazurach. Najwięcej Niemców mieszka

na Śląsku Opolskim /około 150 tys./ gdzie w wielu gminach stanowią bezwzględną większość. Mają tam swoich wójtów, burmistrzów i prezydentów. Znaczna liczba Niemców mieszka również w województwie katowickim /około 40 tys./ i częstochowskim /20 tys./. Inne skupiska ludności niemieckiej występują w: Łodzi, Pile. Chodzieży, Jeleniej Górze, Kaliszu, Ostrowie Wlkp., Koszalinie, Słupsku.

Litwini mieszkają w zwartej grupie na swym terytorium etnicznym w północno-wschodniej części województwa suwalskiego /gminy: Puńsk, Sejny, Szypliszki/. Szacuje się, że Litwinów jest w Polsce 20-25 tys. Niewielkie ich grupy żyją w Suwałkach, Białymstoku, Olsztynie, Gdańsku, Słupsku, Szczecinie, Gorzowie Wlkp., Wrocławiu i Warszawie.

Słowacy mieszkają w przygranicznych wioskach na Spiszu i Orawie /województwo nowosądeckie/. Niewielkie ich grupy znajdują się na Śląsku /Tychy, Katowice/ oraz w Krakowie i Warszawie.

Czesi mieszkają głównie w Żelowie koło Łodzi /potomkowie emigrantów religijnych/. Niewielkie grupy tej narodowości występują także w Tychach, Katowicach, Krakowie i Warszawie oraz na Ziemi Kłodzkiej.

Morawianie mieszkają w południowej opolszczyźnie. Ruch narodowy zapoczątkowali dopiero kilka lat temu i dziś trudno jest oszacować ich liczbę.

Żydzi stanowią grupę narodową, której liczbę również trudno ustalić, gdyż różne źródła podają odmienne szacunki. Mimo to można uznać, że Żydów w Polsce jest orientacyjnie około 130 tys. a do Związku Religijnego Wyznania Mojżeszowego należy 1560 osób. Wpraw-

dzie źródła niemieckie podają, że w Polsce żyje około 800 tys. ludzi mających rodowód żydowski, jednakże biorąc pod uwagę fakt, że ludność ta żyjąc w naszym kraju od stuleci uległa asymilacji i Polskę uważa za swoją ojczyznę - nie można jej w całości zaliczyć do mniejszości narodowej.

Ludność żydowska mieszka przeważnie w dużych miastach: Warszawie, Łodzi, Krakowie, Katowicach, Szczecinie i Wrocławiu. Znaczna liczba tej ludności mieszka na Dolnym Śląsku - także poza Wrocławiem.

Cyganie /Romowie/ żyjący w naszym kraju prowadzą życie osiadłe, przede wszystkim w Polsce południowej oraz na Dolnym Śląsku i Pomorzu /w województwie szczecińskim i koszalińskim/. Szacuje się, że jest ich 10-15 tys.

Grecy i Macedończycy w liczbie około 2000 mieszkają na Dolnym Śląsku, Ziemi Lubuskiej i Pomorzu Szczecińskim. Główne ich skupiska znajdują się we: Wrocławiu, Zgorzelcu, Legnicy, Świdnicy, Żaganiu Szczecinie, Policach i Krościenku.

Rosjanie żyją przede wszystkim we wsiach województwa suwalskiego, białostockiego i olsztyńskiego. Szacuje się, że jest ich około 11 tys. Ponadto w Szczecinie, Łodzi, Olsztynie i Gdańsku mieszkają potomkowie uchodźców politycznych. Są to Rosjanie, którzy znaleźli się w zaborze rosyjskim, a po Rewolucji Październikowej nie wrócili do Rosji oraz tzw. "biała emigracja" porewolucyjna.

Tatarzy mieszkają w województwie białostockim na terenie gmin Sokółka i Krynki we wsiach Bohoniki i Kruszyniany. Ponadto tatarscy

repatrianci z byłego ZSRR osiedlili się na wybrzeżu gdańskim, w Szczecinie, Gorzowie Wlkp. i Trzciance koło Piły.

Ormianie /Armeńczycy/ w II Rzeczypospolitej liczyli około 5200 osób a Lwów był ich centrum religijnym i intelektualnym. Po 1945 roku Ormianie zamieszkali głównie na Ziemiach Zachodnich i Północnych oraz w Warszawie, Łodzi i Poznaniu. Ich liczba obecnie nie jest znana.

Karaimi to grupa etniczna i religijna pochodzenia tureckiego. Mieszkają w województwach warszawskim, gdańskim, opolskim i wrocławskim.

W Polsce mieszkają obecnie także przedstawiciele innych niż wymienione w tabeli 4. narody, jak np. Bułgarzy, Wietnamczycy, Rumuni i obywatele byłej Jugosławii. Ich liczba jest trudna do ustalenia, gdyż nie wiadomo, czy ludzie ci przebywają w Polsce czasowo, czy też osiedlili się na stałe. Dotyczy to także Ukraińców, Białorusinów, Rosjan i wielu innych narodowości byłego Związku Radzieckiego, którzy przybywają do naszego kraju w celu podjęcia pracy.

Na uwagę zasługuje fakt, że według rocznika statystycznego 1992 liczba ludności wyznania grekokatolickiego wynosi 300 tys. a prawosławnego 570 tys. Suma tych liczb znacznie przekracza liczbę Ukraińców i Białorusinów wymienioną w tabeli 4. Należy więc sądzić, że liczba tych mniejszości narodowych jest w rzeczywistości większa niż się to oficjalnie w Polsce szacuje. Dotyczy to zwłaszcza Ukraińców, których, według działaczy Związku Ukraińskiego, żyje w Polsce około 700 tys. /szacunki oficjalne wynoszą 300-350 tys./.

Podobnie według działaczy Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Mniejszości Niemieckiej w Polsce żyje 400 tys. osób pochodzenia niemieckiego, a według niemieckich organizacji ziomkowskich - około 800 tys. /szacunki polskie wymieniają 200-250 tys./.

Łączna liczba ludności stanowiącej mniejszość narodową w Polsce wynosi około 1 mln osób, co stanowi około 2,5% ogółu ludności kraju. W II Rzeczypospolitej, wskaźnik ten był znacznie większy i wynosił 31%. Można więc przyjąć, że obecnie Polska jest krajem niemal jednolitym pod względem narodowościowym, co ze względów obronnych jest bardzo korzystne. Mimo to należy liczyć się z przychylnym nastawieniem niektórych mniejszości narodowych do przeciwnika w wypadku wojny. Jest to szczególnie niebezpieczne na tych obszarach gdzie występują większe skupiska tej ludności.

Mniejszości narodowe i ich najważniejsze instytucje

Narodowość	Dane szacunkowe /tys./	Najważniejsze instytucje
1	2	3
Ukraińcy i Łemkowie	300-350	Związek Ukraińców w Polsce 00-718 W-wa ul. Czerniakowska 73/79
		Zjednoczenie Łemków 38-300 Gorlice ul. Hibnera 37
		Obywatelski Krąg Łemków 38-311 Szymbark, wieś Bielanka
		Stowarzyszenie Łemków 59-220 Legnica ul. Jaworzyńska 9
		Ukraińskie Chrześcijańskie Bractwo św. Włodzimierza. 80-801 Gdańsk ul. Kamińskiego 98 m 60
		"Nasze Słowo", 00-511 Warszawa ul. Nowogrodzka 15
Białorusini	250-300	Białoruskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne 15-062 Białystok, ul. Warszawska 11
		Białoruskie Zjednoczenie Demokratyczne, 15-062 Białystok ul. Warszawska 11.
		Bractwo Prawosławne 15-126 Białystok, ul. Wysockiego 1
		"Niwa", 15-950 Białystok ul. Suraska 1

1	2	3
Niemcy	200-250	Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej na Śląsku Opolskim, 47-320 Gogolin ul. Krapkowicka 6
		Niemiecka Wspólnota Robocza "Pojednanie i Przyszłość" w RP 40-098 Katowice, ul. Młyńska 2
		"Oberschlesische Zeitung" 45-086 Opole, ul. Powstańców Śl. 9
Żydzi	130	Komisja Koordynacyjna Organizacji Żydowskich w RP, 00-104 Warszawa Plac Grzybowski 12/16
		Towarzystwo Społeczno Kulturalne Żydów w Polsce, 00-104 Warszawa Plac Grzybowski 12/16
		"Folks Sztyme", 00-114 Warszawa Plac Grzybowski 12/16
Litwini	20-25	Litewskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, 16-500 Sejny, ul. Piłsudskiego 7
		"Aušra", 16-515 Puńsk ul. Mickiewicza 23
Słowacy	25	Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Czechów i Słowaków w Polsce 31-504 Kraków, ul. Z. Augusta 7 m 3-4
Czesi	4	"Život" 00-372 Warszawa ul. Foksal 13
Cyganie /Romowie/	10-15	Społeczno-Kulturalne Stowarzyszenie Romów W Tarnowie, 33-100 Tarnów, ul. Żydowska 11
		"RROM P-O DROM", 15-062 Białystok ul. Warszawska 43
Grecy i Macedończycy	2	Towarzystwo Greków w Polsce 50-951 Wrocław. Plac Wolności 7

1	2	3
Rosjanie	11	Nie prowadzą zorganizowanej działalności społecznej i kulturalnej
Tatarzy	2,0	Muzułmański Związek Religijny
Ormianie	?	
Karaimi	0,3	Karaimski Związek Wyznaniowy Wrocław

3. Migracje ludności

Migracje ludności są jednym z czynników zmian w jej rozmieszczeniu oraz strukturze demograficznej i zawodowej. Polska należy do krajów o dużym wskaźniku migracji, zarówno wewnętrznych jak i zewnętrznych.

Migracje wewnętrzne najczęściej związane są ze zmianą miejsca pracy. Ruch migracyjny zwiększa się w grupie wiekowej od 15 roku życia i obejmuje ponad połowę ludności. Związane jest to przede wszystkim z zakończeniem nauki w szkołach podstawowych, a następnie średnich i wyższych. Migracje ludności występują w różnych kierunkach, ze wsi do miast, między miastami oraz do terenów objętych dużymi inwestycjami.

Dodatnie saldo migracyjne wykazuje 13 województw. Są to przede

wszystkim województwa, w których powstawały duże inwestycje. Wyludniają się natomiast województwa Polski wschodniej i północno-wschodniej. W tej części kraju ujemne saldo migracyjne miały: łomżyńskie, ostrołęckie, siedleckie, przemyskie, białsko-podlaskie, elbląskie, suwalskie, a dodatnie saldo - lubelskie i białostockie.

W województwach centralnych i południowo-wschodnich występuje najwięcej ludności autochtonicznej, czyli mieszkającej w tym rejonie gdzie się urodziła. Natomiast najmniej tej ludności żyje w województwach zachodnich i północnych, tj.: jeleniogórskim, gorzowskim, szczecińskim, koszalińskim, słupskim i olsztyńskim. Z obronnego punktu widzenia jest to bardzo niekorzystne, gdyż na obszarach przygranicznych zmniejsza się liczba Polaków, a zwiększa narodowości obcej związanej często emocjonalnie z ludnością krajów ościennych.

Migracje zewnętrzne stanowią główną przyczynę zmian w rozmieszczeniu Polaków w świecie. W różnych okresach historycznych miały one charakter ruchów masowych np. po upadku powstań narodowych w okresie wielkiego kryzysu gospodarczego w latach trzydziestych oraz podczas drugiej wojny światowej. Występowały wówczas deportacje, emigracje polityczne i ekonomiczne oraz imigracje.

W ostatnim dziesięcioleciu migracje ludności przeważnie mają podłoże ekonomiczne. Saldo migracji jest ujemne, czyli więcej osób emigruje z kraju niż imigruje. Ogółem w tym dziesięcioleciu wyemigrowało około ćwierć miliona osób. Wśród wyjeżdżających przeważa młodzież w wieku 18-25 lat najczęściej z wyższym wykształceniem po-

chodząca głównie z miast. Dlatego też emigracja zewnętrzna jest dla Polski bardzo niekorzystna, gdyż kraj nasz opuszczają osoby młode, przedsiębiorcze i wykształcone.

4. Sieć osadnicza

Sieć osadniczą Polski tworzy 835 miast różnej wielkości i około 57 tys. miejscowości nie mających tego statusu. Stopień zurbanizowania kraju, mierzony przeciętną powierzchnią przypadającą na jedno miasto w danej jednostce administracyjnej (np. województwie) jest bardzo zróżnicowany⁶.

Na jedno miasto przypada w województwie: wałbrzyskim - 134^2 km² powierzchni, warszawskim i katowickim - po 135 km² a w chełmskim - 967 km². Ponieważ średnia krajowa wynosi 375 km² a więc stopień zurbanizowania województw wałbrzyskiego, katowickiego i warszawskiego jest trzykrotnie większy od średniego w kraju, zaś w województwie chełmskim 2,5-krotnie mniejszy.

Dużą liczbę miast, poza wymienionymi województwami mają również: miejskie łódzkie, bielskie i jeleniogórskie. Słabo rozwinięta sieć

---

⁶Tradycyjnym i bardzo prostym wskaźnikiem wielkości procesów urbanizacyjnych były do niedawna odsetki ludności zamieszkałej w miastach w stosunku do ogółu ludności kraju (rejonu). Jednakże ze względu na coraz częstsze włączanie w granice miast obszarów podmiejskich przydatność tego miernika stała się ograniczona. Podobnie zastosowany w niniejszym opracowaniu wskaźnik nie jest pozbawiony wad, gdyż nie uwzględnia on wielkości miast lecz tylko ich liczbę. Dlatego też stosowanie kilku wskaźników równocześnie może dopiero przybliżyć właściwy obraz zurbanizowania kraju lub jego części.

miast występuje natomiast we wschodniej i północno-wschodniej części kraju.

Nieco inaczej rozwinięta jest wiejska sieć osadnicza. Największa jej gęstość występuje w województwach: łódzkim, płockim, piotrkowskim i stołecznym warszawskim, gdzie jedna wieś przypada na 3,3 km² powierzchni. Najmniejsza zaś, gdzie jedno osiedle przypada na 10 km², jest w województwach: jeleniogórskim, krośnieńskim, pilskim i nowosądeckim.

Liczbę miast i gmin w przedziałach według liczby mieszkańców przedstawia tabela 5. /według stanu na 30.06.92 r./.

System osadniczy Polski ma, jak wszędzie na świecie, strukturę hierarchiczną. Zależnie od roli jaką poszczególne jednostki osadnicze pełnią w tym systemie wyróżnia się w Polsce trzy główne szczeble osadnictwa miejskiego, tj. aglomeracje miejskie, krajowe ośrodki rozwoju i regionalne ośrodki rozwoju oraz osadnictwo wiejskie.

Aglomeracje miejskie /18/ stanowią podstawowe elementy struktury sieci osadniczej kraju. Wyróżnia się w nich aglomeracje ukształtowane /9/ i kształtujące się /9/.

Do aglomeracji ukształtowanych /w skład których wchodzi co najmniej jedno miasto liczące ponad 250 tys. ludności/ należą: katowicka, warszawska, łódzka, gdańska, krakowska, wrocławska, poznańska, bydgosko-toruńska i szczecińska.

Aglomeracje te skupiają najważniejsze funkcje usługowe o zasięgu krajowym lub co najmniej makroregionalnym. Podstawowe dane o tych obszarach zurbanizowanych na tle całego kraju obrazuje tabela 6.

Tabela 5.

Liczba miast i gmin w przedziałach według liczby mieszkańców

Przedziały /klasy/ według liczby lud- ności	Liczba miast i gmin	Liczba ludności	
		w tys.	/w %/ ogółu ludności
Miasta:			
OGÓŁEM:	835	23 817	62,1
Poniżej 5 000	255	798	2,1
5 000 - 9 999	173	1 218	3,2
10 000 - 19 999	176	2 495	6,6
20 000 - 49 999	138	4 161	10,7
50 000 - 99 999	50	3 354	8,6
100 000 -199 999	23	2 813	7,8
200 000 i więcej	20	8 810	23,0
Gminy:			
OGÓŁEM:			
Poniżej 2 000	2 139	14 559	38,0
2 000 - 4 999	14	19	0,1
5 000 - 6 999	666	2 613	6,8
7 000 - 9 999	510	4 227	11,0
10 000 i więcej	305	3 874	10,1

Źródło: Rocznik statystyczny 1992. Wyd. GUS.

W omawianych aglomeracjach tendencje do postępującej szybko koncentracji utrzymują się nadal co potęgować będzie uwrażliwienie wszystkich rodzajów infrastruktury technicznej na wszelkiego rodzaju

awarie i zakłócenia. Trudniejsze będą tam również warunki do przeprowadzenia akcji rozśrodkowania /ewakuacji/ i ratownictwa ludności cywilnej oraz dóbr materialnych. Podobnie, z powodu większej liczby mieszkańców, pogorszą się warunki związane z zapewnieniem bezpieczeństwa państwowego i publicznego.

Do aglomeracji kształtujących się w /skład których wchodzi co najmniej jedno miasto liczące ponad 100 tys. ludności/ należą: staropolska⁷, bielsko-bialska, wałbrzyska, lubelska, opolska, białostocka, legnicko-głogowska, częstochowska i rzeszowska

Odznaczają się one przeciętnym stanem koncentracji i względnie dobrymi warunkami o charakterze obronnym. Ich funkcje usługowe są bardziej ograniczone i najczęściej wykraczają poza obszar jednego województwa.

Krajowe ośrodki rozwoju /40/ obejmują miasta skupiające funkcje usługowe w skali wojewódzkiej. W ich skład wchodzi 28 ośrodków polifunkcyjnych o wzroście umiarkowanym i 12 ośrodków o wzroście ograniczonym.

Do ośrodków o wzroście umiarkowanym należą: Koszalin, Słupsk, Gorzów Wlkp., Piła, Grudziądz, Olsztyn, Ełk, Suwałki, Zielona Góra, Leszno, Gniezno, Ciechanów, Ostrołęka, Łomża, Kalisz, Ostrów Wlkp., Sieradz, Bełchatów, Piotrków Tryb. Tomaszów Maz., Skierniewice,

---

⁷ Aglomeracja staropolska rozwinęła się wzdłuż dwóch ciągów infrastruktury technicznej przecinających się w Skarżysku-Kamiennej. Ciąg południkowy wykształcił się na linii Radom - Kielce, a równoleżnikowy Końskie-Ostrowiec Świętokrzyski.

Tabela 6.

Podstawowe dane o największych obszarach zurbanizowanych
/dane z 1990 roku/

Lp.	Wyszczególnienie	Powierzchnia /w km ² /	Ludność /w%/	Produkcja w jedn. umownych	Liczba głów- nych zakła- dów przemy- słu obron- nego
I	AGLOMERACJE UKSZTAŁTOWANE w tym:	11 892	31	55	22
1	Katowicka	5 738	10	20	.
2	Warszawska	1 366	6	9	.
3	Łódzka	432	3	6	.
4	Krakowska	909	4	6	.
5	Wrocławska	375	2	3	.
6	Poznańska	748	2	3	.
7	Bydgosko- toruńska	970	1	3	.
8	Gdańska	759	2	4	.
9	Szczecińska	595	1	1	.
II	AGLOMERACJE KSZTAŁTUJĄCE SIĘ	4 113	10	15	6
III	POZOSTAŁY OBSZAR KRAJU	296 695	59	30	18
	POLSKA	312 700	100	100	46

Siedlce, Biała Podlaska, Jelenia Góra, Mielec, Nowy Sącz, Krosno i
Przemyśl.

Do ośrodków o wzroście ograniczonym należą: Konin, Włocławek,
Płock, Elbląg, Radom, Puławy, Chełm, Zamość, Tarnobrzeg, Stalowa
Wola, Sandomierz i Tarnów.

Regionalne ośrodki rozwoju /240/ to miasta koncentrujące usługi o zasięgu oddziaływującym na część województwa, a także o specjalizowanych funkcjach, np. przemysłowych, usługowych, rekreacyjnych itp.

Zarówno w krajowych jak i regionalnych ośrodkach rozwoju procesy koncentracji i zainwestowania nie są aż tak zaawansowane, aby wpływały zdecydowanie negatywnie na ich funkcjonowanie w wypadku wojny.

*
*   *

W ciągu najbliższych kilkudziesięciu lat trzon systemu osadniczego tworzyć będą aglomeracje miejskie i miasta stanowiące krajowe ośrodki rozwoju uzupełnione prawdopodobnie 3-5 większymi ośrodkami regionalnymi. Pozostałe miasta spełniać będą rolę ośrodków obsługi o znaczeniu regionalnym bądź lokalnym. Zmieniać się też będzie charakter większości istniejących jeszcze ośrodków monofunkcyjnych na ośrodki polifunkcyjne.

Sieć wiejską tworzy około 57 tysięcy jednostek osadniczych. Średnia liczba mieszkańców takiej jednostki wynosi około 260 osób. Duże wsie przeważają na południu, średnie - na północnym-zachodzie, a małe na północnym-wschodzie Polski.

Zwartą zabudową charakteryzuje się osadnictwo wiejskie na południowym zachodzie, - tj. na Opolszczyźnie i Ziemi Lubuskiej. Skupiona forma osiedli wiejskich występuje w północnych i zachodnich obszarach oraz na południowym wschodzie Polski, gdzie odstępy między

zabudowaniami wynoszą przeważnie około 50 m. Odnosi się to do około 70% gospodarstw. Natomiast zabudowa rozproszona, typu farmerskiego, rozpowszechniona jest najbardziej na Pomorzu, Mazowszu i częściowo w południowej Małopolsce. Odstępów pomiędzy poszczególnymi gospodarstwami wahają się tam od 100 do 500 m.

O ile zjawisko nadmiernej koncentracji w dużych zespołach miejskich jest z obronnego i społecznego punktu widzenia niewskazane, to koncentrację sieci osadnictwa wiejskiego można uznać pod każdym względem za pożądaną. W większych osiedlach wiejskich łatwiej bowiem rozmieszczać ludność z ewakuowanych rejonów i to na dłuższy okres czasu, gdyż istnieją tam korzystniejsze warunki bytowe oraz większe możliwości otrzymania zatrudnienia. Sprawniej można także organizować wszelkie akcje ratunkowe, ponieważ bardziej skupioną ludność łatwiej do takich przedsięwzięć zgromadzić. Podobnie skuteczniej można zorganizować system powszechnego ostrzegania i alarmowania ludności, gdyż nie jest ona tak bardzo rozproszona. Ponadto w trwalszej i szczelniejszej zabudowie o wyższym standardzie lepiej można chronić ludność, a także zwierzęta hodowlane oraz żywność i paszę przed skutkami rażenia różnej broni, a zwłaszcza pożarami i skażeniami.

* * *

Stopień elektryfikacji osadnictwa miejskiego i wiejskiego zbliżony jest do 100%. Natomiast wyposażenie w instalację

wodociągowa wynosi 95% w miastach i 64% na wsi, a w gaz sieciowy - 71% w miastach oraz tylko 6% na wsi.

W budownictwie miejskim prawie wszystkie budynki są ognioodporne i podpiwniczone, natomiast na wsi starsze zabudowania, znajdujące się w centralnej i wschodniej części kraju, są z zasady drewniane. Budynków łatwopalnych na wsi znajduje się około 10%.

Województwa o największej i najmniejszej liczbie
mężczyzn

1. Katowickie	1,97 mln	49. Chełmskie	120 tys.
2. Warszawskie	1,14 mln	48. Białopodlaskie	151 tys.
3. Gdańskie	704 tys.	47. Łomżyńskie	170 tys.
4. Poznańskie	645 tys.	46. Leszczyńskie	190 tys.
5. Kieleckie	550 tys.	45. Ostrołęckie	198 tys.
6. Wrocławskie	546 tys.	44. Przemyskie	198 tys.
7. Bydgoskie	541 tys.	43. Sieradzkie	200 tys.
8. Łódzkie	526 tys.	42. Skierniewickie	205 tys.
9. Opolskie	498 tys.	41. Słupskie	205 tys.
10. Lubelskie	493 tys.	40. Włocławskie	209 tys.
11. Szczecińskie	480 tys.	39. Ciechanowskie	212 tys.
12. Bielskie	440 tys.	38. Konińskie	231 tys.
13. Częstochowskie	378 tys.	37. Elbląskie	236 tys.
14. Olsztyńskie	371 tys.	36. Piłskie	238 tys.
15. Radomskie	369 tys.	35. Krośnieńskie	243 tys.
16. Wałbrzyskie	356 tys.		
17. Rzeszowskie	355 tys.		
18. Kaliskie	346 tys.		
19. Nowosądeckie	343 tys.		
20. Białostockie	339 tys.		
Pozostałe województwa mają poniżej 300 tys. mężczyzn, a najmniej posiadają:			

Ogółem w wieku produkcyjnym liczba mężczyzn na dzień 31.12.1991
wynosiła 5 767 738 z tego
w miastach 3 477 833 mężczyzn

Tabela 7.1.

Potencjał ludnościowy
/1991.12.31/

Lp.	Wyszczególnienie	Liczba lud- ności w tys.	Mężczyźni w wieku przed- poborowym 19 l urodzeni w 1976r.	Średnia z przedziału 15-19 lat urodzeni 1972-76	Mężczyźni w wieku 16-59 urodzeni 1932-1975
1	Ogółem	38 309 226			
2	Mężczyźni	18 661 328	287 015	306 381	11 199 259
3	Kobiety	19 647 898	274 704	293 339	10 214 091
4	W miastach	11 400 933	178 561	197 100	7 060 142
5	Na wsi	7 260 395	108 454	109 280	4 139 117

Tabela 8

Ruch naturalny ludności

LATA	Małżeństwa	Rozwo- dy*	Urodze- nia żywe	Zgony		Przyrost natu- ralny	Małże- stwa	Rozwo- dy*	Urodze- nia żywe	Zgony		Przyrost natu- ralny
				ogółem	w tym nie- mow- ląt					ogółem	w tym nie- mow- ląt ^b	
				w tysiącach						na 1000 ludności		
OGÓŁEM												
1980	307,4	39,8	692,8	350,2	14,7	342,6	8,6	1,1	19,5	9,9	21,3	9,6
1985	266,8	49,1	677,6	381,5	12,5	296,1	7,2	1,3	18,2	10,3	18,4	7,9
1989	255,7	47,2	562,5	381,2	9,0	181,3	6,7	1,2	14,8	10,0	15,9	4,8
1990	255,4	42,4	545,8	388,4	8,7	157,4	6,7	1,1	14,3	10,2	15,9	4,1
1991	233,2	33,8	546,0	404,0	8,2	142,0	6,1	0,9	14,3	10,6	15,0	3,7
MIASTA												
1980	187,3	33,9	381,5	191,3	8,0	190,2	9,0	1,6	18,4	9,2	21,0	9,2
1985	159,8	41,1	371,4	213,3	6,9	158,1	7,3	1,9	16,9	9,7	18,5	7,2
1989	155,8	38,4	302,3	218,9	4,8	83,4	6,8	1,8	13,2	9,5	15,9	3,7
1990	141,0	34,3	291,5	222,8	4,6	68,7	6,1	1,5	12,6	9,6	15,7	3,0
1991	128,1	27,6	288,4	233,2	4,4	55,2	5,5	1,2	12,4	10,0	15,0	2,4
WIEŚ												
1980	120,1	5,9	311,3	158,9	6,7	152,4	8,1	0,4	21,0	10,7	21,7	10,3
1985	107,0	7,8	306,2	168,2	5,6	138,0	7,1	0,5	20,2	11,1	18,4	9,1
1989	99,9	8,2	260,2	162,3	4,2	97,9	6,7	0,5	17,4	10,8	15,8	6,6
1990	114,4	7,3	254,3	165,6	4,1	88,7	7,7	0,5	17,1	11,1	16,2	6,0
1991	105,1	5,4	257,6	170,8	3,8	86,8	7,0	0,4	17,3	11,5	14,9	5,8

* W podziale na miasta i wieś nie uwzględniono rozwodów orzeczonych z powództwa osób zamieszkałych za granicą (w 1991 r. o 9 rozwodów). ^b Na 1000 urodzeń żywych.

TABL. 19(81). RUCH NATURALNY LUDNOŚCI WEDŁUG WOJEWÓDZTW W 1991 R.

WOJEWÓDZTWA	Małże- stwa	Rozwo- dy*	Urodze- nia żywe	Zgony		Przy- rost natu- ralny	WOJEWÓDZTWA	Małże- stwa	Rozwo- dy*	Urodze- nia żywe	Zgony		Przy- rost natu- ralny
				ogółem	w tym nie- mow- ląt						ogółem	w tym nie- mow- ląt	
				w tysiącach							w tysiącach		
POLSKA	233,2	33,8	546,0	404,0	8,2	142,0	Nowosądeckie	4,8	0,3	13,6	6,5	0,2	7,1
Warszawskie	12,8	3,1	23,8	28,9	0,4	-5,1	Olsztyńskie	4,8	0,8	11,7	6,4	0,2	5,3
Białkopodlaskie	2,0	0,1	5,2	3,7	0,1	1,5	Opolskie	5,7	0,7	13,9	9,8	0,2	4,1
Białostockie	4,1	0,5	10,3	7,7	0,2	2,6	Ostrołęckie	2,9	0,3	6,9	4,2	0,1	2,7
Białskie	5,4	0,7	13,7	9,0	0,2	4,7	Piłskie	3,2	0,3	8,1	4,9	0,1	3,2
Bydgoskie	7,2	1,0	16,5	11,7	0,3	4,8	Piotrkowskie	4,4	0,5	9,4	7,6	0,1	1,8
Chelmskie	1,6	0,2	3,9	2,9	0,1	1,0	Płockie	3,6	0,4	7,8	5,7	0,1	2,1
Ciechanowskie	3,2	0,3	7,3	4,9	0,1	2,4	Poznańskie	7,6	0,9	17,9	14,8	0,3	3,1
Częstochowskie	5,0	0,6	10,7	9,3	0,2	1,4	Przemyskie	2,7	0,2	7,1	4,6	0,1	2,5
Elbląskie	3,2	0,7	7,7	4,4	0,1	3,3	Radomskie	4,9	0,3	11,9	8,2	0,2	3,7
Gdańskie	8,5	1,4	20,7	13,4	0,3	7,3	Rzeszowskie	4,5	0,3	12,4	7,0	0,2	5,4
Gorzowskie	3,2	0,5	7,7	4,7	0,2	3,0	Siedleckie	4,3	0,3	10,9	7,5	0,2	3,4
Jeleniogorskie	3,0	0,6	6,8	5,3	0,1	1,5	Sieradzkie	2,8	0,3	6,4	5,0	0,0	1,4
Kaliskie	4,7	0,5	11,4	8,2	0,2	3,2	Skiernewickie	2,7	0,3	6,1	4,9	0,0	1,2
Katowickie	20,7	3,6	47,0	40,4	0,8	6,6	Śląskie	2,7	0,4	7,0	3,5	0,1	3,5
Kieleckie	7,3	0,6	16,6	12,8	0,2	3,8	Suwałskie	3,1	0,3	8,5	4,3	0,1	4,2
Konińskie	3,4	0,3	7,9	5,2	0,1	2,7	Szczecińskie	5,7	1,8	13,0	8,9	0,2	4,1
Koszalińskie	3,2	0,6	7,7	4,5	0,1	3,2	Tarnobrzeskie	3,7	0,3	9,5	6,4	0,1	3,1
Krakowskie	6,7	1,2	15,8	12,9	0,2	2,9	Tarnowskie	4,6	0,2	12,2	6,8	0,2	5,4
Krosnińskie	3,2	0,2	8,3	5,1	0,1	3,2	Torunskie	4,4	0,7	10,0	6,8	0,2	3,2
Legnickie	3,2	0,7	7,3	4,3	0,1	3,0	Wałbrzyskie	4,3	1,0	9,2	8,0	0,1	1,2
Leszczyńskie	2,6	0,2	6,5	4,3	0,1	2,2	Wrocławskie	3,1	0,4	6,7	4,9	0,1	1,8
Lubelskie	6,2	0,6	14,2	10,8	0,2	3,4	Wrocławskie	6,3	0,9	13,7	10,7	0,2	3,0
Łonżyńskie	2,3	0,2	6,1	3,8	0,1	2,3	Zamojskie	3,4	0,2	8,0	6,2	0,1	1,8
Łódzkie	6,3	1,8	11,3	15,9	0,2	-4,6	Zielonogórskie	4,0	0,7	9,7	6,3	0,1	3,4

* W podziale według województw nie uwzględniono rozwodów z powództwa osób zamieszkałych za granicą (819 rozwodów).

^b Rocznik Statystyczny 1992

SPIS TABEL I RYSUNKÓW

Tabela 1. Przewidywane zmiany w stanie i strukturze ludności wg wieku w latach 1990-2020.

Tabela 2. Powierzchnia i ludność wg województw.

Tabela 3. Ludność wg grup wieku w przekroju województw.

Tabela 4. Mniejszości narodowe i ich najważniejsze instytucje.

Tabela 5. Liczba miast i gmin w przedziałach wg liczby mieszkańców.

Tabela 6. Podstawowe dane o największych obszarach zurbanizowanych /dane z 1990 roku/.

Tabela 7; 7.1. Potencjał ludnościowy.

Tabela 8. Ruch naturalny ludności.

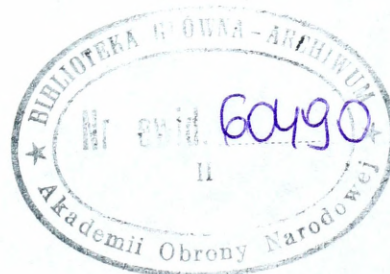
Rys. 1. Rozmieszczenie ludności.

Rys. 2. Ludność wg płci i wieku.

Rys. 3. Ludność wg województw i okręgów wojskowych.

Rys. 4. Młodzież męska w wieku przedprodukcyjnym /średnia z lat 15-20/ wg województw i okręgów wojskowych.

Rys. 5. Rozmieszczenie mniejszości narodowych.

BIBLIOGRAFIA

1. Rocznik Statystyczny, GUS, 1992 r.
2. Tadeusz Stpiczyński. Polacy w świecie, GUS W-wa 1992 r.
3. Jerzy Zdzisław Holzer. Demografia PWE W-wa 1989.
4. Maria Cieślak. Demografia. Metody analizy i prognozowania, PWN W-wa 1992 r.
5. Zdzisław Batorowicz, Andrzej Suliburski. Geografia ekonomiczna Polski. Ujęcie Regionalne, WSzIP W-wa 1993.
6. Maria Cieślak. Rozwój demograficzny Polski analiza i prognozowanie, SGPiS W-wa 1990 r.
7. Jerzy Zdzisław Holzer. Perspektywy demograficzne Polski do roku 2030, SGPiS W-wa 1990 r.
8. Materiały i opracowania GUS. Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym, W-wa 1992 r.

Druk AON nr 817/WW

